

Doporučené očekávané výstupy

Výchova k myšlení
v evropských a globálních
souvislostech v gymnáziích

METODICKÁ PODPORA

Výchova k myšlení v evropských
a globálních souvislostech

Výchova k myšlení v evropských
a globálních souvislostech

Výchova k myšlení
v evropských
a globálních
souvislostech

Výchova k myšlení
v evropských
a globálních souvislostech

Výchova k myšlení v evropských
a globálních souvislostech

Výchova k myšlení v evropských
a globálních souvislostech

Výchova k myšlení v evropských a globálních
souvislostech

Výchova k myšlení
v evropských a globálních souvislostech

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Doporučené očekávané výstupy

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS) v gymnáziích

Celková koncepce a koordinace autorského týmu: PaedDr. Markéta Pastorová

Autoři:

Garance za VÚP: Mgr. et Mgr. Aleš Franc, PaedDr. Markéta Pastorová

Zpracovali: Mgr. Petra Skalická, Mgr. Regína Dlouhá, Mgr. Petr Chára

Externí konzultanti: ředitelé a učitelé základních škol, gymnázií, zástupci nevládních neziskových organizací

Doporučené očekávané výstupy

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMEGS) v gymnáziích
je součástí publikace:

Doporučené očekávané výstupy

Metodická podpora pro výuku průřezových témat v gymnáziích

Praha, Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení

a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV),

divize VÚP. 2011, 1. vydání

ISBN: 978-80-87000-77-9

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Úvod

Doporučené očekávané výstupy

Informační zdroje

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech navazuje svým pojetím a obsahem na základní vzdělávání a dále rozvíjí u žáků pohled na svět jako na vzájemně propojený a dynamický celek. Vnímání propojenosti procesů ekonomických, sociálních, politických, environmentálních a kulturních je v gymnaziálním vzdělávání dále obohacováno o kritický pohled na globalizační a rozvojové procesy. Vedle neustálé reflexe aktuálního dění a jeho dopadů na procesy v dnešním propojeném světě je pozornost obrácena i na stěžejní klíčové předpoklady úspěšného ekonomického a společenského rozvoje. Společně s nutností tzv. dobrého vládnutí (good governance) je zdůrazňováno respektování lidských práv, prosazování rovných příležitostí a dodržování zásad udržitelného rozvoje.

Zmiňované procesy je třeba chápat na všech úrovních – od místní přes regionální až po celosvětovou. Významnou roli pro uvědomění si potřeby spolupráce a participace na řešení globálních problémů hraje i pochopení přínosu zahraniční pomoci, která zahrnuje humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci. Pro to, aby žáci v budoucnu mohli sami aktivně nejen ovlivňovat dění okolo sebe, ale podílet se i na zlepšení situace týkající se konkrétního problému nebo oblasti rozvoje, je důležité zvyšovat jejich informovanost. Znalosti a dovednosti, které žáci prostřednictvím tematických okruhů získávají, výrazně směřují k přijímání globální zodpovědnosti a přispívají k udržitelnému rozvoji současného světa.

Doporučené očekávané výstupy reflektují potřeby, cíle a současné trendy ve vzdělávání v globální a rozvojové problematice. Z toho důvodu jsou i některé očekávané výstupy formulovány jako ideální cílový stav, ke kterému by měl vzdělávací proces dlouhodobě směřovat, ač mohou být v rámci výuky obtížně dosažitelné a ověřitelné. Přijetí pocitu zodpovědnosti za sebe a svět, ve kterém žijeme, je převážně záležitost postojů a hodnot (byť je nutné maximálně stavět na znalostech a dovednostech žáků), je důležité využívat pro jejich utváření rozmanité interaktivní metody a kooperativní formy výuky.

Vzhledem k tomu, že obsah tematického okruhu *Žijeme v Evropě* je zároveň součástí vzdělávací oblasti *Člověk a společnost (Dějepis, Občanský a společenskovědní základ, Geografie)*, nejsou *doporučené očekávané výstupy* pro tento okruh samostatně zpracovány, aby tak nedocházelo k nefunkčnímu „zdvojení“ témat. Postoje a hodnoty související s otázkou evropského soužití jsou součástí *doporučených očekávaných výstupů* ostatních tematických okruhů. To je důležité i z toho důvodu, aby otázky evropanství nebyly chápány odděleně, ale v kontextu širšího pojetí vzdělávání směrem ke globální odpovědnosti a v kontextu mezipředmětových vazeb. K tematickému okruhu *Vzdělávání v Evropě a ve světě*, a tím i k jeho doporučeným očekávaným výstupům, je vhodné přistupovat jako k rozšiřujícímu obsahu, který podporuje individualizaci výuky a reaguje na potřeby žáků, kteří mají zájem o studium v zahraničí.

Doporučené očekávané výstupy

Tematický okruh: Globalizační a rozvojové procesy

Charakteristika:

Tematický okruh klade důraz na porozumění propojenosti a vzájemné závislosti v současném světě. Propojování a rozvoj současného světa jsou vysvětlovány v souvislostech s historickými událostmi v různých vývojových fázích lidské společnosti a ekonomického rozvoje. Přispívá k pochopení globalizace jako procesu, na který se lze dívat z různých úhlů pohledu a který každému jedinci přináší jak výhody, tak i nevýhody. Zároveň jde o proces, který přispívá k zvěťšování rozdílů v ekonomickém a společenském rozvoji mezi regiony a zeměmi světa i uvnitř jednotlivých zemí. Na konkrétních příkladech přibližuje žákům odlišnosti v různém pojetí rozvoje, představuje roli jednotlivých aktérů (např. vlády, státní správy a samosprávy, mezinárodních institucí a organizací, komerčních firem, odborných institucí aj.) a jejich možnosti ovlivňovat proces globalizace, včetně role jednotlivců a občanské společnosti. Tematický okruh přispívá k rozvoji vědomí žáků, že i oni svým zodpovědným chováním a jednáním mohou ovlivňovat dění ve svém okolí i v jiných částech světa a přispět tak k rovnocennějšímu nastavení vztahů ve světě.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- na konkrétních příkladech ilustruje vzájemnou propojenost a závislost v dnešním světě a zhodnotí význam historických událostí pro utváření globalizovaného světa
- uvede a zhodnotí příklady, jak globalizace ovlivňuje životy a hodnoty lidí žijících v různých regionech světa a v rozdílných sociokulturních a ekonomických podmínkách
- porovná vliv globalizace a jejích důsledků na různé oblasti života (hospodářství, politiku, kulturu, životní styl, životní prostředí, lidská práva aj.) v různých regionech světa
- uvede souvislosti mezi zvyšováním vzájemné závislosti ve světě a zvěťšujícími se rozdíly mezi zeměmi a regiony, ale i uvnitř zemí; rozlišuje cíle a směry globalizace prosazované odlišnými názorovými skupinami
- vysvětlí vliv technologického rozvoje, nových ekonomických a sociálních vazeb a společenských procesů na globalizační procesy
- popíše roli jednotlivých aktérů v procesu globalizace a jejich možnosti ovlivňovat další vývoj tak, aby vedl k rovnocennějšímu nastavení vztahů ve světě; vysvětlí principy fungování spravedlivého obchodu (fair trade) jako jedné z možných alternativ rovnocennějších ekonomických vztahů
- podporuje svým chováním a jednáním spravedlivý obchod, dodržování lidských práv a udržitelný rozvoj
- uvede a zdůvodní předpoklady pro úspěšný ekonomický a společenský rozvoj, na základě informovaného postoje volí své zástupce, kteří se účastní politických rozhodnutí na místní, regionální, národní i evropské úrovni (uvedený výstup se týká plnoletých žáků)

Tematický okruh: Globální problémy, jejich příčiny a důsledky

Charakteristika:

Tematický okruh klade důraz na porozumění nerovným podmínkám a nerovnoměrnému rozmístění zdrojů a potřeb v současném světě, z čehož pramení problémy ovlivňující díky propojenosti a vzájemné závislosti planetu jako celek. Úvahy o nerovnosti a problémech v globálním kontextu jsou relativně mladé, přesto je nutné žáky seznamovat a vést k porozumění v dimenzích přesahujících hranice států, regionů i světadílů. Tematický okruh pomáhá chápat globální problémy jako vzájemně propojené procesy, kterým je nutné porozumět jednotlivě i ve vzájemném kontextu. Tematický okruh se postupně zabývá nerovnostmi, různými formami chudoby, problémem terorismu a lokálních konfliktů s globálními dopady, porušováním lidských práv a vládními i nevládními organizacemi, které se zabývají jejich analýzou a podílejí se na jejich řešení. Žákům jsou přibližovány také různé možnosti řešení problémů a jsou seznamováni s možnostmi vlastní participace na těchto řešeních. Vede žáky k vědomí, že i oni svým zodpovědným chováním a jednáním mohou ovlivňovat dění ve svém okolí i v jiných částech světa.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- rozpozná nerovné podmínky a nerovné rozdělení (zdrojů, bohatství, lidí) ve světě a odvodí dopady nerovnosti na život jednotlivců i společnosti
- rozliší různé podoby chudoby v různých částech světa, jmenuje příčiny chudoby a nalezne vzájemné souvislosti mezi nimi
- uvede současné globální problémy (např.: chudoba a nerovnost, nízká úroveň vzdělání, zdravotní problémy, podvýživa a hlad, nedostatek nezávadné vody, populační růst) a konflikty ve světě, včetně terorismu, objasní jejich podstatu, vzájemné souvislosti a důsledky pro lidskou společnost
- identifikuje problémy v místním prostředí a dá je do souvislosti s problémy globálními; navrhne jejich řešení, na němž se v rámci svých možností aktivně podílí
- posoudí, jak k úspěšnému řešení globálních problémů přispívají národní i světové instituce a organizace, mezinárodní dohody, rozhodnutí a dokumenty
- obhájí nutnost existence základní ochrany lidských práv jako klíčového předpokladu pro řešení globálních problémů a rozvoje společnosti a uvede příklady mechanismů na ochranu lidských práv
- dokumentuje na vybraných příkladech problémy s porušováním lidských práv; k porušování lidských práv zaujímá odmítavý postoj a prosazuje rovné příležitosti pro všechny
- přizpůsobuje svůj životní styl zásadám udržitelného rozvoje, které prosazuje i ve své třídě/škole/obci; aktivně se účastní místních akcí, které zvyšují povědomí veřejnosti o globálních problémech nebo přispívají k jejich řešení

Tematický okruh: Humanitární pomoc a mezinárodní rozvojová spolupráce

Charakteristika:

Tematický okruh přispívá ke zvyšování povědomí o humanitární pomoci a rozvojové spolupráci jako řešení humanitárních krizí a extrémní chudoby. Informovanost o zahraniční rozvojové spolupráci umožňuje žákům a budoucím občanům naší země dozvědět se o možnostech, jak se lze zapojit a podílet na dlouhodobých řešeních globálních problémů a snižování chudoby ve světě. Tematický okruh proto vysvětluje motivy, cíle a znaky humanitární pomoci a rozvojové spolupráce a seznamuje s jejími aktéry a s jejich rolí při řešení globálních problémů. Současně poskytuje informace o významných mezinárodních závazcích a o jejich plnění. Jako stěžejní pro efektivní pomoc je porozumění základním principům rozvojové spolupráce (partnerství, spolupráce, participace, systémovost, udržitelnost aj.) a vnímání pomoci z pohledu vzájemné závislosti a jejího vlivu na každodenní život obyvatel, nikoli z pohledu založeném na soucitu a slitování. Důležité je vést žáky k tomu, aby zvažovali i své vlastní možnosti zapojit se do rozvojové spolupráce, příp. humanitární pomoci.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- shrne vývoj humanitární pomoci a rozvojové spolupráce ve světě a jmenuje hlavní motivy pomoci; rozliší cíle a znaky humanitární pomoci a rozvojové spolupráce
- ilustruje průběh humanitární intervence na příkladu vybrané humanitární krize (přírodní katastrofy, válečného konfliktu)
- uvede příklady nástrojů rozvoje v méně rozvinutých zemích (mezinárodní obchod, přímé zahraniční investice, oddlužení rozvojových zemí, remitence, rozvojová spolupráce) a posuzuje jejich výhody a nevýhody
- jmenuje aktéry rozvojové spolupráce a popíše jejich roli v projektech rozvojové spolupráce
- vysvětlí základní principy rozvojové spolupráce na příkladu vybraného rozvojového projektu
- jmenuje mezinárodní závazky týkající se problematiky rozvoje (např.: Rozvojové cíle tisíciletí) a zhodnotí jejich naplňování
- informuje se o možnostech zapojení do rozvojové spolupráce, navrhne aktivity pro svou třídu/školu/obec a účastní se jich
- je solidární s lidmi žijícími v obtížných podmínkách nebo v oblastech postižených přírodní katastrofou či konfliktem a v rámci svých možností přispívá ke zlepšení jejich situace

Tematický okruh: Vzdělávání v Evropě a ve světě

Charakteristika:

Tematický okruh je zaměřen na vzdělání jako základní východisko pro rozvoj jednotlivce a následně též společnosti v jakékoli části světa. Ve stále propojenějším světě, kde globalizační procesy zasahují do všech oblastí života, roste zásadní význam vzdělávání jako celoživotního procesu.

Tematický okruh získává na významu v souvislosti s rozvojem jazykové vybavenosti žáků na našich školách, speciálně na gymnáziích. V rámci tohoto tematického okruhu se žák seznamuje s různými způsoby členění a organizace studia v Evropě a jinde ve světě, porovná je s vlastními zkušenostmi ze studia v ČR a vyhodnocuje jejich pozitivní a negativní stránky. Zároveň porovná různé způsoby ukončování studia a přijímacích procesů v rámci zemí EU i v jiných zemích světa. Tyto poznatky umožňují žákům důkladněji se orientovat v jednotlivých vzdělávacích systémech, v případě zájmu se identifikovat se systémem, univerzitou, oborem, který může potencionálně nejlépe korespondovat s jejich ambicemi a možnostmi. Vzhledem k možnostem stipendií se tak výrazně rozšíří možnosti pro studium na zahraničních univerzitách, které již svou skladbou studentům umožňují vzdělávání v multikulturním prostředí, získávání nových zkušeností a poznatků, které mohou později uplatnit při řešení lokálních i globálních procesů a problémů.

Doporučené očekávané výstupy:

Žák:

- vysvětlí systém sekundárního a terciárního vzdělávání v ČR a posoudí jeho provázanost se vzdělávací politikou EU
- rozliší různé způsoby ukončování středoškolského studia v ČR, Německu, Francii, Velké Británii (případně i v dalších zemích EU) a USA
- porovná způsoby přijímání a možnosti studia na českých a některých zahraničních univerzitách
- posoudí klady a zápory studia v mezinárodním prostředí zahraniční univerzity
- vyhledá informace o vzdělávacích programech EU a stipendijních možnostech na zahraničních univerzitách
- navrhne možnosti profesního uplatnění po ukončení studia s ohledem na studovaný obor ve vybrané zemi
- vyhodnotí dopady nízké úrovně vzdělanosti v oblasti sociální, ekonomické i politické

Informační zdroje

KOLEKTIV AUTORŮ. *Projekt PRVák*. Praha : ADRA, 2007 [cit. 2011-05-25].

Dostupné z WWW: <http://nadace-adra.cz/prvak/cz/>

Metodické listy se skládají ze dvou částí - teoretická část vysvětluje pojmy z rozvojového vzdělávání a praktická část nabízí aktivity pro žáky ZŠ a SŠ.

GUGEL, G., JÄGER, U. *Svět bez konfliktů*. Tübingen : Institut pro mírovou pedagogiku, 2007.

Jedna z prvních publikací v českém prostředí věnující se mírové pedagogice, která má mladým lidem ukazovat způsoby, jak se nenásilnou formou vypořádat s konfliktními situacemi, do kterých se dostávají. Kromě seznámení s myšlením a jednáním v duchu této pedagogiky se publikace zaměřuje na příčiny a pozadí eskalace konfliktů, násilí a válek, na podporu míru, předpoklady a šance konstruktivního řešení konfliktů a přístupy k němu.

HRUŠKA, J. *Globální a environmentální výchova na pobytových akcích*. Ekocentrum : Paleta, 2005.

Příručka přináší výběr osvědčených a dlouhodobě vyzkoušených aktivit se žáky 2. stupně ZŠ a studenty SŠ. Publikace je rozdělena do bloků: Mezilidské vztahy, Rozmanitost přírody, Vztah člověka k přírodě, Globální souvislosti a globální problémy apod.

Jeden svět na školách. Projekt Watch and Change. Praha : Člověk v tísni, 2008.

Metodická příručka s informacemi a aktivitami včetně sady deseti DVD s dokumentárními filmy o různých tématech, jako např. chudoba, konflikty, migrace a vzdělávání. Aktivity v příručce tematicky navazují na filmy a jimi popsanou problematiku.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Bohouš a Dáša: Klima v tísni*. Praha : Člověk v tísni, 2009 [cit. 2011-05-25].

Dostupné z WWW: http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_74.pdf

Příručka přibližuje pomocí komiksových příběhů, textů a výukových aktivit téma klimatické změny v minulosti a dnes. V rámci lekcí provází čtenáře komiksové postavičky Bohouše a Dáši tématy, jako jsou například emise, globální klimatické změny a možnosti jejich řešení.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Bohouš a Dáša na tržišti světa*. Praha : Člověk v tísni, 2009 [cit. 2011-05-25].

Dostupné z WWW: <http://www.varianty.cz/index.php?id=16&item=66>

Jedná se o další metodickou příručku, v níž komiksoví průvodci Bohouš a Dáša představují žákům globální problémy. Příručka se věnuje problematice ekonomické globalizace, zpracovává témata jako například rozměry globalizace, motory globalizace, důsledky, aktéři nebo zvládání globalizace.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Bohouš a Dáša za lidská práva*. Praha : Člověk v tísni, 2008 [cit. 2011-05-25].

Dostupné z WWW: http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_73.pdf

Příručka představuje tematiku lidských práv. Průvodci příručkou jsou opět Bohouš a Dáša, kteří diskutují o tématech diskriminace, svobody projevu, terorismu, práv dětí apod.

KOLEKTIV AUTORŮ. Kompas. *Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. Praha : Česká národní agentura Mládež, 2006.

Metodická příručka pro učitele základních a středních škol. Obsahuje aktivity s tématem lidských práv a související problematikou. Vhodné do třídy i pro mimoškolní činnosti.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Bohouš a Dáša: Šance pro rozvoj*. Praha : Člověk v tísní, 2010 [cit. 2011-05-25].

Dostupné z WWW: <http://www.varianty.cz/index.php?id=16&item=80>

Příručka představuje tematiku humanitární pomoci a rozvojové spolupráce. Průvodci příručkou jsou opět Bohouš a Dáša, kteří se zamýšlí nad nerovnostmi ve světě, nad vybranými globálními problémy, nad možnostmi řešení apod.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Rozvojové cíle tisíciletí. Manuál globálního rozvojového vzdělávání*. Praha : Ekumenická akademie, 2005.

Publikace vznikla v rámci kampaně Česko proti chudobě a představuje Rozvojové cíle tisíciletí OSN (MDGs), jejich možnosti řešení a související témata.

NÁDVORNÍK, O., CHÁRA, P. *Bohouš a Dáša proti chudobě*. Praha : Člověk v tísní, 2006 [cit. 2011-05-25]. Dostupné z WWW: http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_1.pdf

Příručka pro středoškolské pedagogy zpracovává jeden z tematických okruhů průřezového tématu „Myšlení v evropských a globálních souvislostech“. Průvodci příručkou jsou komiksové postavičky Bohouš a Dáša, které se zamýšlí např. nad příčinami chudoby, pojmy absolutní a relativní chudoby, jak sami mohou pomoci.

NÁDVORNÍK, O., VOLFOVÁ, A. *Společný svět – příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha : Člověk v tísní, 2004 [cit. 2011-05-25].

Dostupné z WWW: <http://www.varianty.cz/index.php?id=16&item=39>

V publikaci lze nalézt teoretické texty týkající se problematiky rozvojových zemí, rozvojové spolupráce, globalizace, globálních problémů a dalších souvisejících témat a rovněž připravené aktivity využitelné ve výuce. V České republice se jedná o první didaktický materiál pro učitele, který systematicky zpracovává uvedená témata.

PAVLÍČKOVÁ, M. *Global Issues in the ELT Classroom*. Brno : Společnost pro Fair Trade, 2008.

Globální témata ve výuce angličtiny – materiál pro lektory a učitele AJ, který pomůže žákům orientovat se v aktuálních globálních problémech, hledat jejich příčiny a souvislosti s našimi životy. Nabízí 30 vypracovaných plánů hodin pro úroveň mírně, středně pokročilí a pokročilí žáci. Tématické rozdělení je podle osmi Rozvojových cílů tisíciletí OSN.

PIKE, G., SELBY, D. *Globální výchova*. Praha : Grada, 1994.

Kniha je výzvou tradičním stereotypům ve školské výchově. Nabízí přístup, který odpovídá pod-

mínkám globálního světa rychlých změn moderní civilizace. Vedle teoretického zdůvodnění daného přístupu obsahuje desítky konkrétních námětů aktivit a her, realizovatelných doma i ve škole a zaměřených na rozvoj vnímání, představivosti, komunikačních schopností a myšlení žáků.

Projekt Virus Free Generation. Praha : Člověk v tísni, 2007.

Projekt Virus Free Generation nabízí sadu 4 filmů a didaktické listy pro učitele na téma HIV/AIDS a subsaharská Afrika.

SKALICKÁ, P., SOBOTOVÁ, L. Začínáme s GRV. Praha : Člověk v tísni, 2009.

Případová studie obsahuje zkušenosti, doporučení a nápady čtyř středních škol zapojených do projektu Náš společný svět, které se v průběhu roku 2009 intenzivně věnovaly začlenění globálního a rozvojového vzdělávání (GRV) do svých školních vzdělávacích programů. Příručka proto může posloužit jako pomocník dalším pedagogům a školám při zavádění globálních a rozvojových témat do výuky.

Zdroje informací k tematickému okruhu Humanitární pomoc a mezinárodní rozvojová spolupráce lze nalézt např. na uvedených odkazech:

<http://www.rozvojovka.cz/index.php?id=199> [cit. 2011-05-25].

<http://www.fors.cz> [cit. 2011-05-25].

<http://www.czda.cz> [cit. 2011-05-25].

www.nuv.cz

www.rvp.cz

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

**NÁRODNÍ ÚSTAV
PRO VZDĚLÁVÁNÍ
divize VÚP**